

اوز خلقی، یورتی، تیلی، مدنیتی و تاریخی نی بیلمه‌یدیگن لر، بیلسه لر هم یوزه کی بیلگن لری اوچون، کیم عیب‌دار؟ بونگه کیم سبب‌چی؟ اوزلیگینی بیلمه‌ی اوزگه‌لرنی مقتاوچی لر ایمس می؟ اوزنی بیرگه اوریب، اوزگه‌لرنی کوکلرگه کوتاروچی لر ایمس می؟

ینه بیر سوال، اصلی اوتمیشی یاروغ، شخصیت‌لری اولوغ، آسمانی تنیق، یولدوزلری پارلاق، یورتی عظیم، قویاشی باتمس - ایل کیم بولگن؟ یقین - یقین لرگه چه تیلی اوی تیلی گه ایله‌نیب قالگن، اورنی دولت اداره‌لریدن سوپیریپ تشله‌نگن بو ایل - کیم؟

بو سوال لرگه ایکی‌لنمس دن اوزبیک، شوری قورگیر اوزبیک دییه جواب بیریش ممکن. اوزبیک‌ده شونده‌ی بیرمقال هم بار: «اوز ایچینگ دن چیققن بلاگه، قه‌بیرگه باره‌سن دوا گه». تا که ایچینگیزده اوزینی بیلمه‌گن، ساتقین کیمسه‌لر بار ایکن، ایل‌نینگ پیشانه‌سی یاریشی محال.

هر بیر ایل اوزیچه اولوغ، اوزیچه بویوک دیر. بو اولوغ‌لیک و بویوک‌لیک باشقه‌لرنی بیرگه اوریش حسابی گه بولمس‌لیگی کیره‌ک. چونکه اوزگه‌لرنی تحقیر ایتگن ملت اوزینی هم خوار ایتهدی. بیراونینگ چراغینی اوچیرگن کیشی اوزی هم قرانغوده قالدی.

اوزبیک خلقی ده اوتمیش دن شونده ی بیر روایت بار: «قهیسی ایل اوزلیگی، اوز عُرف- عادت، کوی- قوشیقی،

تیلی، تاریخی، طبیعتی نینگ مستقل لیگینی سقلب یشهسه، بونده ی ایل خزان بولمهیدی. بونده ی ایل تباره گل لب- یشنه ب

بارهدی.»

اگرده اوزبیک اوز اوتمیشی نی بیلمهسه، سیومهسه، کیلهجگی نی هم بیلمهیدی، سیومهیدی. طبیعی که، بونده ی

کیتیش ده اوزبیک اوزینی اونوتیب قویهدی و سیکین- استه یوقالیب کیتیشی ممکن. شونینگ اوچون هم سین «ای ایلیم و

تیلداشیم! آوازینگ باریچه شونچه لر اوزبیک دیگین که بو سوزننگ هر بیر حرفی دن اولاد- اولادلرینگ فخرله نیب

یورسین.»

مادامی که شونده ی ایکن اوزبیک اویقودن اویغانیشی، اوز کیلهجگی بولگن باله لری تقدیری اوچون اویلشی

ضرور. بونینگ اوچون ایشنی اینگ اولا معارف وزیرلیگی دن، توغری راغی شو وزیرلیک ده اوزبیک تیلی ده حاضرلنه یاتگن

مکتب درسلیک لریدن باشله ش لازم. نیگه؟ چونکه تعلیم- تربیه نینگ اساسی مکتب ده قویله دی. بو اساس نینگ ته مل تاشی

ایسه درسلیک کتابلری بوله دی. اگرده اووزبیک تیلی ده گی درسلیک کتابلر صلاحیت لی متخصص لر تمانیدن معیاری

پیداگوژی طلب لرگه ماس، سوادلی تیارلنمس ایکن، بونینگ اوچون اینگ اولا اوزبیک نینگ اوزی عیب دار سنه له دی.

چونکه اوزبیک اوز ایلدیزی گه اوزی بالته اوره دی.

اگرده افغانستان قانون لریده قید ایتیلگن حق- حقوق لر دن توغری و عاقلانه فایده له نیلمس ایکن، اونی عمل گه

آشیریش ده فداکارلیک کورسه نیلمس ایکن، نه آنه تیلی ده توغری یازیش، اوقیش و سوزلش گه، و نه ده سوادلی

درسلیک لر گه ایگه بولیش ممکن. تا اوزینگیز جان کویدیرمه سنگیز قانون لر، سیز اوچون یو گیریپ خدمت قیلمهیدی. تا

حقیقینگیزی طلب قیلمه سنگیز- حق ایشیگینگیز گه کیریب کیلمهیدی. تا که حقیقینگیزی اوز وقتی ده آلامه سنگیز «باله لریم سوادلی بوله دی، علم لی بوله دی، کیله جگی پارلاق بوله دی»، دیگن امیدده بولمه سنگیز هم بوله ویره دی.

حاضر گه قدر معارف وزیرلیگی تمانیدن اوزبیک تیلیده چاپ ایتیلگن درسلیکلر ناچارلیگی توغریسی ده اوزبیک تیل شناس لریدن بیر: «اگر معارف وزیرلیگی اوزبیک تیلی ده شوندهی سوادسیز درس لیکلر چیقره دیگن بولسه، اینگ اولامین اوزبیک تیل شناسی و اوزبیک بوله توریب اوز باله لریمی بو درسلیکلر اساسی ده اوقیتمه یمن»، دیگن ایدی.

اوزبیکه نینگ کیله جگی بولگن یاش اولادی نینگ نیگیزی مکتبده توغری قویلمس ایکن، آنه تیلی توغری اورگه تیلیمس ایکن، تاریخی توغری اوقیتیلیمس ایکن، اوزلیگی توغری توشونتیریلیمس ایکن، اونینگ ایرماق لری قورییه باشلهیدی. آسمانی تارهیب، قویاشی نورسیزله نیب باره دی. جهان گه الجبر یره تیب بیرگن- خوارزمی، طبابت فنی نینگ دهاسی- ابن سینا، بیر دومه لاق لیگی نی اثبات لب بیرگن- بیرونی، یولدوز شناس عالم- اولوغ بیک، جهانگشا- امیر تیمور، بویوک متفکر- نوایی، کورشچن- خانم توماریس، شاعره- زیب النساء، نادره بیگیم، شاه و شاعر- بابر کی لرنینگ اولادی زوال گه یوز توته دی. اوزبیک دن ینه شوندهی دهالر چیقره دی دیگن گپ سراب گه ایله نه دی. باشقه چه بولیشی ممکن می؟!

اجدادلرینگیز کیم بولگنی نی بیله سیز می؟ تاریخینگیزدن خبرینگیز بار می؟ افسوس که ینه، یوق دیب جواب بیریشینگیز ممکن. ینه بیر سوال؛ منطقه ده بیرینچی بار قاغاز سمرقنده ایشله ب چیقره ریلگنی، رسام لیک، هیکل تراش لیک، عمارت سازلیک، سو انشأت لری، دهقانچی لیک، توقمه چی لیک، آینه سازلیک کی صناعتلر بیرینچی بار اوز اجدادلرینگیز تمانیدن یره تیلگنی دن خبردار می سیز؟ لاقل شو حقده عمرینگیزده بیرار مرته بولسه هم اولیب کورگن می

سبز؟ افسوس که یوق. نیگه شونده‌ی؟ بونگه کیم عیب‌دار؟ اوزبیک‌نینگ اوزی ایمس می؟! ارزیمه‌گن بو دنیاده فقط اوز منفعتی‌نی اویلب اوزلیگی‌دن، اوزبیک‌لیگی‌دن واز کیچگن‌لر گه نیمه دیبه‌سبز؟ در واقع آره‌سیده شونده‌ی بیچاره کیمسه‌لر بولمه‌گن ایل گینه منقورت‌گه ایله‌نم‌س‌لیگی ممکن. ملت‌نینگ مهم بای‌لیگی خلق‌نینگ معنوی قیافه‌سی ایکن‌لیگی‌نی اونوتمه‌سلیک کیره‌ک.

ینگی دور منه اون بیل‌دن آرتیق بیر دور ایچیده همه‌گه بیردیک شرایط یره‌تیب بیر‌گن. اونوتمه‌نگ، بو شرایط‌دن عاقلانه فایده‌له‌نیب اوزلیگی و غرورینی تیکله‌یاتگن‌لر بار. اوزبیک اوچون بونگه ایریشیش‌نینگ یگانه یولی، اوزبیک بولگنیدن عار ایتمس‌لیک، اوز آنه تیلی‌ده گیریش‌دن قورقم‌س‌لیک دیر. باشقه‌جه ایتگن‌ده، آنه تیلی‌ده شونچه‌لر کوپ و خوب، شونچه‌لر ددیل و جرئت‌لی گپ‌ریش کیره‌ک‌که، اون‌ی اور‌گه‌نیش‌گه و اونده سوزلش‌گه حتی بشقه‌لر هوس قیلسین. چونکه اوزبیک تیلی دنیانینگ اینگ بای، سیرقیره و قدیمی تیل‌لریدن بیری دیر.

کیشی اوز آنه تیلی‌نی یخشی بیلسه، حقیقت‌گه تیزراق بیته بیلهدی. عکس‌حالده اونینگ تفکر دایره‌سی تاره‌یب قالهدی. چونکه تیل و تفکر‌نی بیر-بیری‌دن اجره‌تیب بولمه‌س‌لیک علمی واقعیت دیر. شو باعث ایتیش ممکن‌که، تفکر‌ی بولمه‌گن کیشی تیل‌سبز بولهدی و تیلی بولمه‌گن کیشی تفکر قیله‌آلمه‌یدی.

بوندن عصر‌لر آلدین افلاطون: «هلی بوتی‌نینگ ایپی‌نی باغلب بیلمه‌یدینگن کودک اوز آنه تیلی‌نینگ مرکب صرف-نحوی‌نی اور‌گنه‌دی. چونکه کودک‌نینگ میه‌سی قتل‌ل‌ریده آنه تیلی‌نینگ بای خزینه‌سی جایله‌شگن بولهدی»، دیگن ایدی. در واقع چقه‌لاق دنیا‌گه کیله‌دیگن پیت‌ده، آنه تیلی خزینه‌سی اونینگ وجودی‌ده موجود بولهدی. بو بای‌لیک‌نی چقه‌لاق اوزی بیلن حیات‌گه آلیب کیله‌دی. آنه تیلی دیب اته‌له‌دیگن بو بای‌لیک چقه‌لاق وجودیدن اوزی‌گه

جای تنه گن بوله دی. شونینگ اوچون هم اوز آنه تیلی ده تعلیم آله دیگن باله، باشقه بیر تیل ده تعلیم آله دیگن باله گه نسبتاً ذکاوت لی، جرئت لی و تفکر دایره سی کینگ بوله دی.

افغانستان اوزبیک لری ترکیه ده گی ترک لر و اوزبیکستانده گی اوزبیک لر بیلن، قالدیره بوتون دنیا ده گی تقریباً ۳۰۰ میلیون ترکی خلق لر بیلن تیلی، قانی، دینی، تاریخی بیر بولگن خلق دیر- ترک دیر. تیل علاقه واسطه سی صفتیده خلق لر، ملت لر اورته سیده گی دوست لیک، ایناق لیک و ایزگولیک توغولرینی مستحکم لیدی. مادامی که شونده ی ایکن، یانمه- یان یشه ب کیله یاتگن پشتون لر و تاجیک لر تیلی و تاریخی اورگه نیش دوست لیک رشته لری مستحکم لیشی گه کته خدمت قیده دی. ذاتاً انسان قنچه کوپ تیل بیلسه شونچه کینگ تفکر گه ایگه بوله دی. اوزگه تیل لرنی بیلش فقط یخشی لیک کیلتیره دی و ایناق لیک اورولرینی اوندیره دی.

اوز وقتی کیلیب هر بیر میوه پیشیب بیتگه نی دیک، ایندی افغانستان ده اوزبیک لر اوچون هم اوز تیلی، تاریخی و ادبیاتی مرکزی آپیش وقتی بیتیب کیلیدی. بونده ی حق اساسی قانون تمانیدن بیریلگن. فقط اوزبیک دن حرکت بولسه بیتر. بو مرکز اوزبیک نینگ اوغیل- قیزلری اوچون اوز آنه تیلی و تاریخی اورگه نیب آله دیگن مرکز بوله دی. اما حاضر گه چه اوزبیک اوز اوغیل- قیزلری بیلن مقتنه آلمهیدی. اولر بیلیم ده هم، اوزلیگینی انگلش ده هم، آقسه ی دی. بیراق شونگه قره مه ی اوزبیک باله لری ده آله سیلجیش هم یوق ایمس.

یقین- یقین لر گه چه اوزبیک دن وزیر او یاقده تورسین، اولسوال چیقیشی هم امر محال بولگنی هیچ کیم گه سیر ایمس. اما ینگی دور شرافتی دن مشعوم سایه لر کوته ریله باشلندی. آلچاق کمیسه لر بشره لری آچیلماقده. ایندی ملت لرنینگ، قوم لرنینگ منفعت لریگه اعتبار بیریش گه، ضدیت لرنی برطرف ایتیش گه زمینه یره تیلماقده. اوز ارا ایشانچ

اویغه نماغده. زوروان لیک، الدهش هیچ کیم اوچون منفعت کیلتیرمس لیگی آیدین لشماقده. ایرک، عدالت، تینگ لیک اوز اثباتی تاپماقده. بو گپ لر نینگ مغزینی یاش نسل چیقیب کورماغی لازم. دنیا ده اینگ مهم سبق حیات سبقی دیر. هر کیم اوز بولگنی چه - کورینیشی و کورینیشی چه - بولماغی ضرور.

اوزبیک اوز باله سی گه بیلیم بیریش بیلن بیر گه اونینگ ساغ لیگی گه هم اعتبار قره تیشی لازم. چونکه ساغلام تن ده ساغلام عقل بوله دی دیگن لری دیک، باله ساغلام و تیچ بولگن تقدیر ده، پشتون، تاجیک، هزاره، برادر لریدن آر قده قالمهیدی. قضاوت قیلینگ ایکی جای گه کوچت ایکیب، بیرینی پرورش قیلیب، بیرینی اونوتیب قویسه نگیز، البته که وقتی ده سو بیریلیب، آذوقه بیریلگن کوچت ساغلام، با قوت و کورکم بولیب اوسه دی. اوزبیک باله سی گه پرورش کیره ک، شرایط کیره ک، مادی و معنوی دستک کیره ک. شونده او ایس - هوش لی، جرئت لی و ساغلام بولیب بیتله دی.

بیلیم، حیات یول لریده تأینچ، قیغو آنلریده مددگار، آدم لر آره سیده زیب - زینت و دشمن لر گه قرشی قورال دیر. شو باعث آته - آنه و اوقتوچی لر باله تربیه سی گه بویون لریده گی قرض و فرض کبی اعتبار بیریش لری کیره ک.

یونان فیلسوف لریدن بیر - هر قنده ی خلق نینگ عرف عادتینی بیله ی دیسه نگ، اولاً اونینگ تیلی نی اورگن، دیگن. مکتبلرده اوزبیک تیلی دن درس اوتیله دیگن ساعت لرده فقط اوزبیک باله لر یگه ایمس، بلکه اوشه صنف ده گی برچه باله لر گه بیر دیک اوزبیک تیلی دن درس اوتیلشی لازم. چونکه، کیم که قنچه کوپ تیل بیلسه، شونچه کوپ دوست آرتتیره دی. شونچه کوپ دنیا قره شی کینگه یه دی.

اوزبیک تیلی نی بای ایتش، قدرینی آشیریش ده امیر الکلام میر علی شیر نوایی قلم بیلن، کلام بیلن عمر بویی کوره شدی. نوایی نینگ روحی اوچون بو تیل نی توغری اورگه نیش، توغری اورگه تیش کیره ک. اوزبیک اوز تیلی دن فخرله نیشی لازم. اوزبیک باله لری اوزبیک نینگ گوزهل ایرته سی ایکن لیگی نی اونو تمه س لیک کیره ک.

یازووچی: عزیزالله ارال

Presented by:

BAYANI SOCIAL & CULTURAL FOUNDATION
www.bayanifoundatuon.com